

Śląsk, region położony w górnym i środkowym biegu Odry, na przestrzeni dziejów często zmieniał swoją przynależność państwową - należał do państwa Piastów, Korony Czeskiej, Cesarstwa Habsburgów, Prus i Niemiec. Z tego powodu wokół historii Śląska rozwinęły się trzy różne tradycje historiograficzne, które w uproszczeniu można określić mianem tradycji czeskiej, polskiej i niemieckiej.

Każda z tych tradycji koncentrowała się albo na paradygmacie nacjonalistycznym, który zakładał, że poszczególne narody są głównymi aktorami w historii Śląska, albo na paradygmacie etatystycznym, który nadawał priorytet państwu jako głównemu czynnikowi wydarzeń historycznych. W XX wieku te narodowe tradycje historiograficzne często ścierały się ze sobą. Ich rozbieżność stała się szczególnie wyraźna, gdy historycy znaleźli się w roli ekspertów-doradców w sporach granicznych będących wynikiem kolejnych wojen. Co więcej, doprowadziło to do eskalacji debat historiograficznych.

Jednak na początku lat 50. historycy z Niemiec, Polski i Czech zaczęli zrywać z nacjonalistycznymi i etatystycznymi paradygmatami w poszukiwaniu nowego podejścia do badania historii Śląska. Polscy i czescy historycy skłaniali się ku marksistowskim interpretacjom, podczas gdy ich niemieccy koledzy eksperymentowali z historią społeczną. Okres historiograficzny poprzedzający tę zmianę został teraz dość pogardliwie scharakteryzowany jako jałowa epoka "szermierki nacjonalizmów".

Co spowodowało tę transformację? Najprostszym wyjaśnieniem jest interwencja rządu w sprawy akademickie tych krajów. "Szermierka nacjonalizmów" rozpoczęła się pod koniec lat 10. XX wieku, wraz z pojawieniem się nowych państw na mapie Europy. Z kolei zakończyła się, gdy polscy i czescy historycy zostali wyraźnie skierowani przez państwo w stronę marksistowskiej interpretacji historii. Chociaż w Niemczech Zachodnich nie narzucono obowiązkowej metodologii, państwo wpływało na historyków poprzez finansowanie badań. W rezultacie badania nad historią Śląska zostały dostosowane do szerszego kontekstu historii Niemiec, przesuwając punkt ciężkości z samego tylko Śląska.

Niemniej jednak jest prawdopodobne, że wpływ władzy nie był jedyną siłą napędową zmiany paradygmatu i porzucenia "szermierki nacjonalizmów". Historycy, chcąc "zwyciężyć" w toczącej się od I wojny światowej debacie, mogli aktywnie dążyć do przekroczenia barier nacjonalistycznych i etatystycznych dyskursów na temat Śląska. Nowa metodologia mogłaby potencjalnie dać im przewagę we wspomnianych debatach. Co więcej, warto zauważyć, że wśród polskich i czeskich historyków zmiana pokoleniowa zbiegła się dokładnie z początkiem krytyki "szermierki nacjonalizmów", czyli wcześniej, niż można by się spodziewać na podstawie wyłącznie chronologicznych przesłanek. Młodsze pokolenie historyków (Małczyński w Polsce, Macůrek w Czechosłowacji i ich uczniowie) wykorzystało krytykę "nacjonalistycznej szermierki", aby zapewnić sobie wyższą pozycję w hierarchii akademickiej. Natomiast w Niemczech ta wymiana pokoleniowa nie nastąpiła zgodnie z przewidywaniami. Starsze pokolenie historyków (w tym Aubin i jego koledzy) utrzymało swoją hierarchiczną pozycję, przyjmując krytyczną postawę wobec wcześniejszych metod w śląskiej historiografii.

Jak możemy sprawdzić tę hipotezę? Poprzez holistyczne studium historiograficzne okresu "szermierki nacjonalizmów", a zwłaszcza jej końcowej fazy. Pierwszym krokiem będzie analiza śląskich bibliografii historycznych, która rozjaśni pole konkretnych śląskich tematów poruszanych w tamtym okresie i pozwoli dostrzec zmiany, jakie nastąpiły po odrzuceniu "szermierki". Historycy, którzy zajmowali się tematyką śląską (zarówno zwolennicy, jak i krytycy "szermierki") zostaną poddani analizie prozopograficznej w celu nakreślenia zbiorowego portretu historyków uczestniczących w "szermierce". Tradycyjna analiza historiograficzna zostanie następnie zastosowana do wybranych "typowych" tekstów "typowych" historyków. Ułatwi to zrozumienie, czy rzeczywiście przyjęto radykalnie nowe podejście do historii Śląska, w jakim stopniu nowe teksty starały się krytykować poprzednią tradycję oraz jak znacząco polityka państwa i dynamika pokoleniowa zmieniły narrację o historii śląskiej.